Η Θεοτόκος Μαρία (Παναγιώτης Νέλλας)

Categories : ΘΕΟΛΟΓΙΑ

Date : 16 Αυγούστου, 2013

Στήν ὀρθόδοξη προοπτική ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι ὁ πυρήνας καί ταυτόχρονα ἡ πρώτη ἀνάπτυξη τῆς Παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἀποκάλυψη, πού εἶναι ὁ σαρκωθείς Λόγος τοῦ Θεοῦ, δόθηκε βέβαια μιά γιά πάντα στήν ἀνθρωπότητα ἐπί "*Καίσαρος Αὐγούστου*" (Λουκ. 2, 1) "ἐν ἡμέραις Ἡρώδου τοῦ Βασιλέως" (Ματθ. 2, 1) καί ἐκεῖνοι πού τήν εἶδαν "*τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν*" καί τήν ἄκουσαν καί "*ἐψηλάφησαν ταῖς χερσίν αὐτῶν*" (Α΄ Ἰω. 1, 1) τήν κατέγραψαν στά βιβλια τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ὁ Εὐαγγελιστής Ἰωάννης ὅμως γράφει ὅτι "*ἔστι καί ἄλλα πολλά, ἅ ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, ἅτινα, ἐάν γράφηται καθ' ἕν οὐδ' αὐτό οἶμαι τόν κόσμον χωρῆσαι τά γραφόμενα βιβλία*" (21, 25). Καί ὁ Εὐαγγελιστής Λουκᾶς βεβαιώνει ὅτι ἡ Παρθένος - καί μαζί μ'αὐτή ἡ πρώτη κοινότης, ἡ Ἐκκλησία - "*συνετήρει ... ταῦτα συμβάλλουσα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῆς*" (2 , 19· 2, 51)... Ἔτσι στήν Ὀρθοδοξία ἡ Αγία Γραφή καί ἡ Παράδοση εἶναι στενότατα ἑνωμένες καί κατανοοῦνται καί οἱ δυό μαζί στή θεία Λειτουργία, ὅπου γίνεται ἡ "***ἀνάμνηση***" ὅπου ὁ σαρκωθείς Λόγος γίνεται στήν κάθε ἐποχή σύγχρονος.

Ἔτσι ἡ ὀρθόδοξη καθολική Ἐκκλησία "*παρέλαβε* "καί "*διατηρεῖ*" (Λουκ. 2, 51) τήν Παρθένο στό κέντρο τῆς λατρείας της, ὅπως ἀκριβῶς ὁ "*ἠγαπημένος*" , τήν "*παρέλαβε*" σάν ὅτι πιό πολύτιμο ὑπῆρχε μετά τόν Ἰησοῦ" *εἰς τά ἴδια*" (Ἰω. 19, 27) - πού εἶναι ἀντίστοιχο μέ τό "*ἐν τοῖς κόλποις*" (Ἰωαν. 13, 23) -καί ὅπως οἱ Μαθηταί "*προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδόν τῇ προσευχῇ*" τήν εἶχαν στό κέντρο τῆς συνάξεώς τους (Πράξ. 1, 14). Αὐτός εἶναι ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο τό "*μυστήριο*" "τῆς Παρθένου εἶναι στήν Ὀρθοδοξία "*μυστήριο*" λειτουργικό καί γι' αὐτό μόνο μέσῳ τῆς λατρείας εἶναι δυνατόν νά διακρίνουμε τό πλῆθος τῶν χωρίων τῆς Παλαιᾶς καί τῆς Καινῆς Διαθήκης πού ἀναφέρονται σ'Αὐτή.

Οἱ Εὐαγγελισταί γράφουν πράγματι στά ἱερά βιβλία ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητο γιά τήν "*ἀσφάλεια τῶν λόγων*" τῆς κατηχήσεως (Λουκ. 1, 4) καί ἀφήνουν τά ὑπόλοιπα νά τά ζῆ ἡ Ἐκκλησία στή Λειτουργία της. Ἐκεῖνο πού τούς ἀπασχολεῖ εἶναι νά παρουσιάσουν τό Χριστό, νά καταστήσουν δηλαδή σαφή τήν Οἰκονομία τῆς Σωτηρίας. Εἶναι δέ χαρακτηριστικό πώς ὅ,τι σχετικό μέ τή Οἰκονομία τῆς Σωτηρίας ἀναφέρεται στήν Παρθένο, τό σημειώνουν μέ ἰδιαίτερη ἐπιμονή. Ἔτσι ὑπογραμμίζουν τό γεγονός ὅτι ἡ Μαρία κατάγεται "*ἐξ οἴκου Δαυΐδ*" (Λουκ. 1, 27), ὅτι ἀνακεφαλαιώνει δηλαδή στό πρόσωπό της τήν Π. Διαθήκη, ὅτι εἶναι Παρθένος καί γεννᾶ κατά τρόπο παρθενικό "*ἐκ Πνεύματος Ἁγίου*" (Λουκ. 1, 28 -35), ὅτι εἶναι παροῦσα ὄχι μόνο στήν ἀρχή τῆς δημοσίας δράσεως τοῦ Ἰησοῦ, ὅπου λαμβάνει

μάλιστα ἐνεργό μέρος (Ἰω. 2, 1-11), ἀλλά καί στό τέλος (Ἰω. 19, 25-28), καί ὅτι παρευρίσκεται στήν Πεντηκοστή, πού εἶναι ἡ σύσταση καί ἡ φανέρωση τῆς Ἐκκλησίας (Πράξ. 1, 14 · 2, 1). Πέρα ὅμως ἀπό αὐτούς τούς κεντρικούς σταθμούς ὑπάρχουν χίλιες δύο ἄλλες λιγώτερο ἤ περισσότερο σαφεῖς ἐκφράσεις πού προσφέρουν μία, ἄν ὄχι πλήρη, πάντως ὅμως ἐπαρκή βιβλική εἰκόνα τῆς Θεομήτορος. Ἀρκεῖ νά ὑπενθυμίσουμε τήν Ὠδή της "*Μεγαλύνει ἡ ψυχή μουν τόν Κύριο*" (Λουκ. 1, 46-55), πού εἶναι ἡ ἐφαρμογή στό πρόσωπο τῆς Παρθένου τῶν βασικωτέρων προφητειῶν τῆς Π. Διαθήκης καί - γιά νά περιορισθοῦμε στήν ἀρχή καί στό τέλος - τό ἰδιαίτερα ἐκφραστικό ΙΒ΄ κεφ. τῆς Ἀποκαλύψεως, ὅπως τό "*μέγα σημεῖον ἐν τῷ οὐρανῷ*", ἡ "*περιβεβλημένητόν ἥλιον γυνή*", εἶναι ἀκριβῶς Ἐκείνη ἡ ὁποια "*ἔτεκεν υἱόν ἄρρενα, ὅς μέλλει ποιμαίνειν πάντα τά ἔθνη ἐν ῥάβδῳ σιδηρᾷ*", στ. (1 6). Στήν ἴδια γραμμή εὔκολα ὁ ὀρθόδοξος μελετητής καταλαβαίνει ὅτι ἡ Μαρία εἶναι ἡ γυνή ἐκείνη, τό σπέρμα τῆς ὁποίας συνέτριψε τήν κεφαλην τοῦ "*ἀρχεκάκου ὄφεως*" τῆς Γενέσεως (3, 15), ὅτι Αὐτή εἶναι ἡ ἀληθινή "*Κιβωτός τῆς Διαθήκης*" (Ἔξ. 25, 9 κ. ἑξ), ἡ "*Πύλη ἡ κατά ἀνατολάς ἡ κεκλεισμένη*" , (Ἰεζ. 44, 1), ἡ "*Ράβδος Ἀαρών ἡ βλαστήσασα*" (Ἀριθμ. 17, 23), μέ μιά λέξη ἡ ἀνακεφαλαίωση τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας, ἡ πραγμάτωση τῶν "*τύπων*" καί τῶν "*σκιῶν*" τῆς Π. Διαθήκης.

Γι' αὐτόν ἀκριβῶς τόν λόγο οἱ Ὀρθόδοξοι δέν δέχονται πώς δέν ὑπάρχουν ἐπαρκῆ περί Παρθένου βιβλικά δεδομένα,πρᾶγμα πού ὅπως ὁμολογεῖ ὁ ἀντικειμενικώτερος μελετητής τῆς θεομητορικῆς θεολογίας στή Δύση Rene Laurentin, δέχθηκαν μέ ὑπερβολική εὐκολία Προτεστάντες καί Καθολικοί στόν ΙΣΤ΄ αἰώνα καί οἱ μέν ἀρνήθηκαν κάθε εὐλάβεια πρός τήν Παρθένο, οἱ δέ δημιούργησαν μιά περί Πάρθένου Θεολογία "παραβιβλική".

Στή συνέχεια θά δοῦμε πῶς ἡ Ἐκκλησία ὑπογράμμιζε τίς ποικίλες ἀπόψεις τῆς σημασίας τῆς Θεομήτορος καί πῶς ἔπλεκε, πλουσιώτερο καθε φορά, τόν ὕμνο της.

Πρῶτος σταθμός εἶναιἀναμφισβήτητα ὁ Ἅγ. Εἰρηναῖος (202; μ.Χ.), τοῦ ὁποίου ἡ μαρτυρία εἶναι πολύτιμη ὄχι μόνο γιατί ἐπικυρώνει τόν Ἅγιο Ἰγνάτιο Ἀντιοχείας καί τόν Ἰουστῖνο ἤ γιατί γνώρισε προσωπικά τόν Πολύκαρπο Σμύρνης, σύγχρονο τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννη, ἀλλά κυρίως γιά τή θεολογική σημασία της.

Ὁ Ἅγιος Εἰρηναῖος εἶναι πράγματι ὁ πρῶτο ὁ ὁποῖος ἀνέπτυξε σέ βάθος τήν ἀντίθεση Εὔα - Μαρία καί ἐτόνισε ὅτι ὅπως ἡ ἀνυπακοή τῆς μιᾶς ἔφερε στόν κόσμο τό θάνατο, ἔτσι ἡ ὑπακοή τῆς ἄλλης χάρισε στήν ἀνθρωπότητα τή ζωή. Ὁ ἴδιος ἄνοιξε ἐπίσης τό δρόμο στόν κεφαλαιώδη παραλληλισμό Μαρία - Ἐκκλησία μέ τή διατύπωση ὅτι ἡ Μαρία εἶναι ἡ Παρθέος γῆ ἀπό τήν ὁποία ὁ Θεός πῆρε το σῶμα τοῦ Νέου Ἀδάμ ("*ἵνα μή ἄλλη πλάσις γένηται μηδέ ἄλλο τό σῳζόμενον, ἀλλ' αὐτός ἐκεῖνος ἀνακεφαλαιωθῇ, τηρουμένης τῆς ὁμοιότητος*") καί μέ τήν ἔκφραση ὅτι ἡ Παρθέντος εἶναι "*ἡ αἰτία τῆς σωτηρίας γιά ὁλόκληρο τό ἀνθρώπινο γένος*".

Ὁ τρίτος αἰώνας χαρακτηρίζεται ἀπό τίς μαρτυρίες τοῦ Κλήμεντος Ἀλεξανδρείας (215), Τερυλιανοῦ (μετά τό 220) καί Ὠριγένους (253), οἱ ὁποῖοι, εἶναι κατηγορηματικοί στό χαρακτηρισμό τῆς Μαρίας σάν Παρθένου μητέρας τοῦ Ἰησοῦ, ἀειπαρθένου καί παναρέτου.

Ἀκολουθοῦν οἱ Πατέρες τοῦ Δ΄ αἰῶνος, ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος καί ἰδιαίτερα ὁ Ἅγ. Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, πού τονίζουν μέ ἐπιμονή τόσο τήν ἁγιότητα τῆς Παρθένου, ὅσο καί κυρίως τόν κεντρικό ρόλο της στήν Οἰκονομία τῆς Σωτηρίας.

Τό θεμέλιο ὅμως τῆς θεομητορικῆς θεολογίας τοποθετήθηκε τό 431 στήν Γ΄ Οἰκουμενική Σύνοδο, ἡ ὁποία ἐπικυρώνοντας τίς ἀπόψεις τοῦ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ὠνόμασε τή Μαρία "*Θεοτόκο*". Εἶναι γνωστό ὅτι ὁ περιεκτικώτατος αὐτός ὅρος ὑψώθηκε σέ δόγμα τόν καιρό τῆς διαμάχης τῆς Ὀρθοδοξίας, μέ τήν αἵρεση τοῦ Νεστοριανισμοῦ. Ἡ Καθολική Ἐκκλησία, πού ἔνοιωσε νά διακυβεύεται μέ τήν διδασκαλία τοῦ Νεστορίου ἡ ἴδια ἡ σωτηρία (ἄν πράγματι δέν ἐνώθηκε πλήρως ὁ Θεός μέ τόν ἄνθρωπο, πῶς εἶναι δυνατόν νά τόν σώση;) ἐπέμεινε στήν πλήρη καί ἀσύγχυτη ἐν Χριστῷ ἕνωση Θεοῦ καί ἀνθρώπου τόσο, ὥστε νά ὀνομάση τή Μητέρα τοῦ Ἰησοῦ ὄχι ἁπλῶς "*χριστοτόκο*", ὅπως ἤθελε ὁ Νεστόριος, ἀλλά ἀληθινά καί πραγματικά "*Θ ε ο τ ό κ ο*". "*Τό παιδίον Θεός καί πῶς οὐ θεοτόκος ἡ τίκτουσα;*" Καί: "*Εἴ τις οὐ θεοτόκον ὁμολογεῖ τήν ἁγίαν Παρθένον, χωρίς ἐστιν τῆς Θεότητος*". Αὐτή εἶναι ἡ βάση στήν ὁποία θά στηριχθοῦν ἀργότερα οἱ βυζαντινοί καί, θεμελιώνοντας ὁλόκληρο σχεδόν τόν πολιτισμό τους πάνω στήν πρός τήν Θεομήτορα εὐλάβεια, θά τήν ἀνακηρύξουν ὄχι ἁπλῶς "*Ὑπέρμαχον Στρατηγόν*" καί "*Σκέπην*" τῆς Βασιλεύουσας, ἀλλά καί σταθεράν "*τῆς πίστεως ἄγκυραν*". Γιατί ἀκριβῶς "*τοῦτο τό ὄνομα* - θά γράψη στό ἐγκόλπιο τῆς "*Ὀρθοδόξου Πίστεως*" ὁ Δαμασκηνός - *ἅπαν τό μυστήριον τῆς οἰκονομίας συνίστησιν*"*!*

Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος αἰσθάνεται ρίγος, ὅταν μέσα στήν Ἐκκλησία συνειδητοποιεῖ ὅτι ἡ Ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιά τόν ἄνθρωπο δέν εἶναι ἁπλός οἶκτος ἤ ἐλεημοσύνη, ἀλλά "*φιλανθρωπία*", ἀληθινή δηλαδή καί πραγματική "*φ ι λ ί α*" (Ἰωάν. 15, 14). Ὁ Θεός ἔδωσε πράγματι στήν Παρθένο - καρπό τῶν κτισμάτων, φανέρωση τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως - νά γίνη, Αὐτή προσωπικά καί μέσα σ' Αὐτή ἡ ἀνθρώπινη φύση, "*θ ε ο τ ό κ ο ς*"! Καμμιά αἵρεση δέν μπορεῖ ποτέ νά εἶναι τόσο τολμηρή, ὅσο ἡ Ἀλήθεια. Καί καμμιά καταδίκη τοῦ αἱρετικοῦ ἀνθρωποκεντρικοῦ "*οὐμανισμοῦ*" τοῦ ΙΔ΄ καί Κ΄ αἰώνα δέν μπορεῖ νά εἶναι τόσο ριζική καί ἀπόλυτη, ὅσο αὐτή ἡ περί ἀνθρώπου καί εἰκόνος τοῦ Θεοῦ ἀνθρωπίνης φύσεως "*θεοτόκου*", βιβλική καί πατερική ἀλήθεια!

(Ἀπόσπασμα ἀπό τήν εἰσαγωγή στό βιβλίο Νικολάου Καβάσιλα, Ἡ Θεομήτωρ, Ἱερόν Ἵδρυμα Εὐαγγελιστρίας Τήνου, Ἀθῆναι 1968).